

УДК 1(091).128

DOI <https://doi.org/10.30970/PPS.2022.41.8>

УЯВЛЕННЯ ПРО СМЕРТЬ ТА БЕЗСМЕРТЯ ОСОБИСТОСТІ У БУДЕННОМУ, ОСОБИСТІСНОМУ І ФІЛОСОФСЬКОМУ ТИПАХ СВІТОГЛЯДУ

Павло Нестеренко

*Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова,
історико-філософський факультет, кафедра соціальної філософії,
філософії освіти та освітньої політики
вул. Пирогова, 9, 01601, м. Київ, Україна*

У статті автором вперше досліджені феномени смерті та безсмертя і типи світогляду, а саме буденний, особистісний та філософський у їх кореляції з ідеалістичним, матеріалістичним та персоналістичним.

У ході дослідження автор доводить, що буденний світогляд корелює з ідеалістичним та матеріалістичним типами світогляду. Особистісний світогляд корелює з ідеалістичним та матеріалістичним. Філософський світогляд корелює з персоналістичним типом світогляду.

На основі застосування проекту сучасної філософської методології – метаантропології Н. Хамітова, досліджено проблему смерті та безсмертя в буденному, граничному, метаграничному вимірах людського буття. Робиться висновок, що людина буденного буття відсторонюється від неминучості власної смерті. Вона також не думає про безсмертя, але позасвідомо, завдяки продовженню роду, втілює власну тілесність в гени нащадків. Сюди можна віднести також віруючих різноманітних релігій, які вірять в безсмертя душі, але знімають з себе відповідальність свободи, не бажають творити та розширювати власну свідомість, вони зациклені на догмах, але в силу цих догм, не бажають творче та інтелектуально розвиватися і цим вони роблять неможливим власне безсмертя як особистостей (душа часто в їх віруваннях втрачає індивідуальність, характер, та знеособлюється).

Людина граничного виміру буття починає задумуватися про смерть, й осмислює можливість безсмертя через творчість та інтелектуальний розвиток, через продовження життя у трансформованій тілесності або духовній трансформації однак в силу свого егоцентризму може доволі гостро переживати самотність.

Людина, яка перебуває в метаграничному вимірі буття усвідомлює смертність і можливість виходу за її межі у любові й співтворчості, що наповнює глибинним сенсом і трансформації тілесності, і духовні трансформації. Саме тоді, коли індивід досягає метаантропологічного виміру буття, можна говорити про найбільш розгорнуте й цілісне уявлення про безсмертя людської особистості в структурі світогляду.

У кореляції буденного типу світогляду з ідеалістичним, знання про смерть та безсмертя сформовані на основі родових вірувань, панівної релігії у суспільстві, переказів, міфів, легенд, марновірства тощо. У кореляції буденного типу світогляду з матеріалістичним, знання про смерть та безсмертя сформовані на основі атеїстичного виховання, матеріалістично-буденного способу життя сім'ї, у якій не прийнято говорити на екзистенційні теми людського буття тощо.

Ключові слова: смерть, безсмертя, особистість, світогляд, матеріалізм, ідеалізм, персоналізм.

Постановка проблеми. Трагічні події російсько-української війни (2014-2022) та геноцид українського народу російськими окупантами (2022) зробили проблему смерті та безсмертя особистості як ніколи актуальною та важливою як для українського суспільства, так і всього цивілізованого світу в цілому.

Феномени смерті та безсмертя особистості – це складна філософсько-світоглядна проблема, яка потребує для свого дослідження сучасних методологічних підходів, котрі будуть відповідати основним вимогам, потребам та новій ситуації в бутті людства ХХІ ст. Ця ситуація полягає в першу чергу в небаченому науково-технічному прогресі, який передусім полягає в розробці штучного інтелекту, намаганні колонізувати Марс (з перспективою колонізації людством інших планет і навіть галактик) і, особливо, в трансформаціях людської тілесності, заявленої трансгуманізмом.

На нашу думку, ключовою методологічною стратегією, яка дозволяє досягнути проблему смерті та безсмертя особистості в сучасних умовах може бути метаантропологія Н. Хамітова [9]. Саме вона дозволяють подивитися на дану проблему по-новому.

Нові методологічні стратегії до проблематики смерті й безсмертя особистості вкрай потрібні, адже буття сучасної людини суперечливе. З одного боку, вона вже досягнула і продовжує досягати найвищих проявів розумової діяльності, небачених успіхів в науці й технологіях, шукає шляхи до безсмертя, а з іншого боку, у сучасної людини порушена адаптація – і до складного світу інтелектуальних технологій, які невпинно розвиваються та весь час оновлюються, і до оновлених людських стосунків, які вийшли у соціальні мережі. Про це добре говорить А. Печчеї: «теперішній ступінь розумової та психічної, а можливо, навіть і фізичної адаптації людини до штучності та стрімких темпів сучасного життя досить далекий від задовільного. Правда, людина досить погано використовує надзвичайні потенційні можливості свого мозку, тому досить імовірно є існування тут якихось невиявлених, прихованих резервів, які вона може і повинна мобілізувати на відновлення втраченої рівноваги та запобігання її порушенням у майбутньому, коли будь-яка несталість матиме набагато більш жакливі наслідки» [6, с. 230].

За В. Шинкаруком, «філософія є формою теоретичного вирішення світоглядних проблем, які спочатку виникають поза нею, породжуються самою практикою громадського життя й розвитком цієї практики» [11, с. 169]. Проблема смерті та безсмертя – це світоглядна проблема, яка породжується практикою людського життя та вимагає філософського, теоретичного вирішення. Але для того, щоб зрозуміти, які буттєві реалії відображає світогляд сучасної людини, необхідно враховувати дух нинішнього часу.

За С. Вангородською, «трансформація світоглядних парадигм на протязі ХХ ст. призвела до витіснення теми смерті з колективної свідомості» [2, с. 389]. Але людина сучасності може всіляко шукати образи смерті й безсмертя *позасвідомо*, наприклад, за допомогою переглядів фільмів жахів, психологічних трилерів, гри в комп'ютерні ігри, в яких *постійно хтось помирає і оживає*, але уникати свідомого аналізу та роздумів про явища смерті і безсмертя в людському бутті.

Однак проблема смерті і безсмертя є вічною для людського буття, а тому й для людської *свідомості й світогляду*. Постановка цієї проблеми як світоглядної – важливе завдання сучасної філософської науки. В цьому плані важливою є думка Н. Хамітова, що «сучасною будь-яку науку, в тому числі філософську, робить постановка і розв'язання актуальних для свого часу проблем» [9, с. 7]. При цьому можна погодитися з автором, що проблема смерті та безсмертя особистості є вічною – актуальна завжди, у будь-який період людства та в будь-який час. Згідно з Н. Хамітовим, це та проблема, в якій, як у кожній «справжній науковій проблемі є й щось позачасове» [9, с. 7] – ставляться методологічні й світоглядні питання, що є значущими для будь-якого часу.

Отже, ми вважаємо, що проблема смерті та безсмертя особистості – це, одночасно, і вічна, і актуальна світоглядна проблема; її вирішення вимагає аналізу та співставлення *різних типів світогляду*, більше того, *різних типологій світогляду*.

Мета статті – здійснити філософсько-антропологічний аналіз феноменів смерті та безсмертя у буденному, особистісному і філософському типах світогляду в їх кореляції з ідеалістичним, матеріалістичним та персоналістичним.

Виклад основного матеріалу. Для початку розглянемо поняття ідеалістичного, матеріалістичного та персоналістичного типів світогляду. За українським дослідником Н. Хамітовим, «зазвичай ідеалізм і матеріалізм визначають як світорозуміння і світовідчуття, які ґрунтуються на ідеї первинності ідеального або матеріального, Духа чи Матерії» [8, с. 34–35].

Можна погодитися з Н. Хамітовим. За дослідником М. Булатовим, матеріалізм – «філософське вчення, згідно з яким матерія первинна, а свідомість, дух – вторинні. Дане співвідношення має насамперед просторовий і часовий зміст: свідомість притаманна не всій матерії, а лише окремим її утворенням; спочатку існує матерія, а потім в ній виникає дана властивість. З її появою принцип матеріалізму змінюється і доповнюється новим: матерія є філософська категорія для позначення об'єктивної реальності, яка дана людині у її відчуттях, яка копіюється, фотографується, відображається нашими відчуттями, існуючи незалежно від них; матерія існує незалежно від нашої свідомості» [10, с. 365].

У матеріалістичному світогляді смерть розуміється як кінець буття людини, а безсмертя як таке неможливе. Українська дослідниця С. Крилова зазначає, що у матеріалістичному типі світогляду «безсмертя розглядається як безсмертя в дітях – через продовження роду» [5, с. 13].

За С. Катусенко, ідеалізм – це «термін, який позначає у метафізиці будь-яку систему, що визначає об'єктивно існуюче принципово як дух, ідею або розум, – тобто як принцип, протилежний матерії і первинний щодо неї. Нерідко такі системи саму матерію розглядають як прояв духа» [9, с. 231–232].

С. Крилова називає ідеалістичні уявлення про смерть та безсмертя спіритуалістичною (містико-релігійною) парадигмою та зазначає, що «саме спіритуалістична (містико-ідеалістична) парадигма виступає концептуальною основою більшості з відомих релігій. Спіритуалістична (містико-ідеалістична) парадигма по суті справи являє собою вчення про продовження існування душі (духу) після смерті в трансцендентному світі. Таке безсмертя, хоча й являє собою результат свободи вибору людини, не є свободою творчості та самотворення. Більше того, лише частково може бути трактоване як безсмертя особистості. Кінцевим етапом еволюціонування душі є злиття та розчинення в Абсолюті і втрата особистісних характеристик» [5, с. 23].

За Н. Хамітовим, персоналізм – це «напрямок філософії другої половини ХХ ст. що визнає особистість первинною творчою реальністю і вищою цінністю буття» [9, с. 476].

У персоналістичному світогляді безсмертя особистості можливе, бо згідно з Н. Хамітовим, «справжнє безсмертя особистості можна зрозуміти лише як Вічність Особистості. Вічність Особистості виступає не нескінченним існуванням, продовженням одного і того ж тіла, а єдністю в пам'яті та саморозчинній дії минулого, сьогодення та майбутнього особистості» [8, с. 230].

У буденному світогляді, за І. Афріним, «середньостатистична людина, як і середньостатистичний архетип хоче жити зараз і вічно. Тому, навіть перед обличчям невдачі, більшість людей не коригують помилки своєї поведінки, а продовжують повторювати їх, не беручи уроку» [1, с. 20]. У буденному світогляді відсутня система цінностей та чітких переконань про смерть та безсмертя. Людина схильна до конформізму і вважає так, як їх нав'язує домінуюче соціальне середовище її епохи через родину, ЗМІ тощо.

У особистісному світогляді виникає надія... Надія на безсмертя. Якщо у світогляді людини відсутня віра в безсмертя власної особистості, то вона починає переживати відчай,

безнадію від неминучої біологічної смерті, і так виникає депресія. Саме віра в безсмертя особистості дарує людині надію. А без надії, як говорив В. Шинкарук, «неможливий світогляд як активне переживання й вживання в майбутнє, прагнення віддати себе цьому майбутньому, без надії немає активної життєвої позиції» [11, с. 173].

У філософському світогляді, згідно з Н. Хамітовим, є важливий компонент – системність. «Філософський світогляд є ступенем зрілості особистісного (світогляду – прим. П. Нестеренка) – це особистісний світогляд, який отримав системність і внутрішню цілісність, а тому – гуманістичність» [8, с. 32]. – говорить Н. Хамітов.

Ми вважаємо, що буденний світогляд корелює з ідеалістичним та матеріалістичним типами світогляду. Особистісний світогляд корелює з ідеалістичним та матеріалістичним. Філософський світогляд корелює з персоналістичним типом світогляду.

На основі статті «Картина світу», що міститься у «Філософському енциклопедичному словнику» під ред. В. Шинкарука [10] та матеріалів з Вікіпедії [7], ми застосовуємо наступну структурну модель для аналізу кореляції типів світогляду:

«- світобачення – складається на основі принципів (антропоцентризму, гуманізму, монізму, плюралізму, скептицизму, догматизму тощо);

– світовідчуття – на основі досвіду (індивідуального, сімейного, групового, етнічного, класового, суспільного і загальнолюдського)» [7].

Кореляція буденного типу світогляду з ідеалістичним

Світобачення. За Д. Гудінг та Д. Леннокс, «за матерією, котра мала свій початок, стоїть якийсь нестворений, незалежний творчий Розум, або, як сказали б іудеї чи мусульмани, Бог, а християни – Бог і Отець Господа Ісуса Христа. Бог підтримує Всесвіт, взаємодіє з ним, але не є його складовою частиною. Він Дух, а не матерія» [4, с. 18]. Тобто в ідеалістичному типі світогляду є позасвідомо віра людини у Вищі сили, які вона може називати «Бог», «Диявол», «Дух Святий» тощо. Людина буденного буття з ідеалістичним світоглядом часто не усвідомлює неминучість власної смерті, бо смерті як такої для неї не існує, вона позасвідомо переконана в тому, що життя після смерті є, безсмертя можливе, бо так вірили її предки, рід і так вірить вона.

Світовідчуття. Уявлення про смерть та безсмертя формуються шляхом конформізму, наслідування сімейному, груповому, домінуючим соціальним стереотипам часу, загальнолюдського досвіду на рівні колективного та індивідуального позасвідомого.

Кореляція буденного типу світогляду з матеріалістичним

Світобачення. Доволі змістовно даний тип кореляції відображають дослідники Д. Гудінг та Д. Леннокс, «не існує нічого, крім матерії. Саме вона є первинною вічною реальністю, що існує незалежно ні від нашої свідомості, ні від будь-чого іншого. Вона сліпа і позбавлена цілі. Але вона має здатність до розвитку і самоорганізації, знову-таки не підпорядкованих жодній меті. Процеси розвитку приводять до різноманітності живої і неживої матерії, яку спостерігаємо сьогодні у Всесвіті» [4, с. 17]. Тобто в матеріалістичному типі світогляду, згідно з Д. Гудінг та Д. Леннокс, «смерть для кожної людини означає абсолютне припинення існування. Від людини після смерті нічого не залишається» [4, с. 19]. Людина буденного буття з матеріалістичним світоглядом не думає про безсмертя власної особистості, а позасвідомо, завдяки продовженню власного роду, втілює тілесність в гени нащадків. Носій даних типів світогляду усвідомлює неминучість власної смерті та шукає шляхи до безсмертя через релігійні вірування, тощо.

Світовідчуття. Уявлення про смерть та безсмертя, як і в кореляції особистісного та ідеалістичного типів світогляду, формуються шляхом конформізму, наслідування

сімейному, груповому, домінуючим соціальним стереотипам часу, загальнолюдського досвіду на рівні колективного та індивідуального позасвідомого.

Кореляція особистісного типу світогляду з ідеалістичним

Світобачення. У цьому типі кореляції світоглядів смерть розглядається як гранична ситуація та не означає припинення подальшого існування. Безсмертя розглядається через релігійні або філософські вірування в Бога, Вищу Силу, «Абсолют» тощо. Душа може жити вічно, але часто втрачає власну індивідуальність. Дослідники Д. Гудінг та Д. Леннокс так описують дане співвідношення типів світогляду, «людина, дійсно, створена Богом за образом і подобою Божою (принаймні, згідно з іудаїзмом, християнством та ісламом). Своїми розумовими здібностями людина зобов'язана божественному Логосу, від Якого вона походить. ... Смерть не означає абсолютного припинення існування. Після смерті людські істоти мають стати перед Богом. Врешті-решт людина або опиниться з Богом, у постійному спілкуванні з Ним на небесах, або буде вигнана з Його присутності» [4, с. 19–20]. Тобто в особистісному ідеалістичному типі світогляду, смерть та безсмертя особистості сприймаються людиною як воля Вищих Сил.

Світовідчуття. Уявлення про смерть та безсмертя формуються шляхом індивідуального досвіду та свідомого вибору системи цінностей і переконань.

Кореляція особистісного типу світогляду з матеріалістичним

Світобачення. Знання про смерть та безсмертя сформовані на основі матеріалістичного світорозуміння, яке за дослідниками Д. Гудінг та Д. Леннокс, відображається в тому, що «безжиттєва (нежива) матерія сама по собі, не підкорена жодному задуму або меті, сформувалася в той конгломерат, який пізніше став Землею, а потім якимось чином (котрий ще донині не піддається поясненню і спостережливому відтворенню), в силу властивих йому здатностей, внаслідок самозародження привів до появи життя. Після цього первинні нижчі форми життя почали еволюціонувати шляхом мутації і природного відбору – механізмів, які також не мають задуму або цілі, і поступово перетворилися у те розмаїття форм життя, котре спостерігаємо зараз. Таким чином, в основу існування Всесвіту і Землі разом з її мешканцями не покладено жодну вищу розумну мету або задум» [4, с. 18]. Отже, матеріальний світ розуміється як тлінний та кінцевий. Смерть неминуча, а тому людина з подібною кореляцією світоглядів часто починає шукати спосіб, як жити вічно у земному бутті за допомогою науки.

Світовідчуття. Уявлення про смерть та безсмертя формуються шляхом індивідуального досвіду та свідомого вибору системи цінностей і переконань.

Кореляція філософського типу світогляду з персоналістичним

Світобачення. Найкраще кореляцію даних типів світогляду передає український дослідник Н. Хамітов, який говорить, що «особистість створена безсмертною і для безсмертя; виникнувши в еволюційному процесі, вона вже не може розчинитися у безликій матерії. Але все, що виникло в часі, може бути знову колись повернено туди, звідки воно виникло, тобто втратити своє неповторне і унікальне Я. Тому залишаючись послідовним у своєму персоналізмі, я схильний вважати, що особистість несотворенна і незнищенна» [8, с. 232]. Тобто у даному співвідношенні типів світогляду безсмертя самосвідомості особистості можливе, адже особистість людини є основою еволюції та розвитку знання, тому має причетність до безкінечності.

Світовідчуття. Уявлення про смерть та безсмертя особистості формуються шляхом створення філософської системи.

Цікаві думки, щодо проблеми смерті та безсмертя і типів світогляду, наводить С. Граф у своїй праці «Психологія майбутнього». Люди з будь-яким типом світогляду мають дещо спільне, коли підходять до біологічного завершення життя.

За С. Грофом, зіткнення зі смертю «має важливий, цілющий, трансформаційний та еволюційний потенціал» [3, с. 268]. Адже, як говорить С. Гроф, «досвід зіткнення зі смертю – неважливо, символічне воно (у медитації, психоделічному сенсі, під час духовної кризи чи голотропного дихання) чи реальне (в результаті нещасного випадку, під час війни, серцевого нападу, в концентраційному таборі) може привести до потужного духовного життя» [3, с. 268].

С. Гроф наводить цікаві та незаперечні факти:

1. Більшість людей, які пережили довколасмертний досвід, бачать померлих родичів та спілкуються з ними. «Напередодні смерті індивіди часто переживають зустрічі зі своїми мертвими родичами, які, здається, радо приймають їх у потойбічний світ. Ці передсмертні видіння вельми автентичні й переконливі. Часто їх супроводжує стан ейфорії, і здається, вони полегшують перехід» [3, с. 283] – говорить С. Гроф.

2. Саме психоделічна терапія допомагає онкохворим на останніх стадіях раку та іншим невиліковним хворим досягти важливих терапевтичних змін у різних сферах життя. Як засвідчує С. Гроф, «психоделічна терапія позитивно впливала на емоційні симптоми – пригніченість, схильність до самогубства, тривогу, безсоння і психологічну відстороненість. ...

Найважливішим і найбільш приголомшливим ефектом прийому ЛСД раковими хворими була глибока зміна у сприйнятті смерті і значне зменшення страху смерті. Видається, що саме пережитий глибинний досвід духовно-фізичної смерті-переродження, космічної єдності, пам'яті про минулі життя й інших трансперсональних феноменів робили фізичну смерть страхотливою. Те, що ці переживання можуть мати настільки глибокий вплив на людину, якій залишилось жити декілька тижнів, місяців чи днів, заслуговує на особливу увагу. Цей досвід відбувався за складних духовно-психічних обставин із залученням міфологічних і філософських елементів і не може бути відкинтий як короткочасний самообман, що стався в результаті порушень функцій головного мозку» [3, с. 310–311].

Звісно, ми засуджуємо наркотики і їх вживання вбиває особистість людини. Але психотерапевтична допомога невиліковно хворим людям та їх переживання дають нам по новому подивитися на проблему смерті та безсмертя особистості.

Отже, одна із ключових ідей С. Грофа полягає в тому, що переживання довколасмертного досвіду має психотерапевтичний характер та може цілком впливати на особистість людини. Люди з будь-яким типом світогляду в кінці земного шляху, наближаючись до біологічної смерті, згідно з С. Грофом, починають спілкуватися та бачити померлих родичів, що може свідчити про те, що саме персоналістичний тип світогляду найбільш відображає об'єктивну реальність – людська особистість безсмертна.

Висновки. Отже, нами вперше досліджено кореляцію типів світогляду у контексті проблеми смерті та безсмертя особистості. Доведено, що буденний світогляд корелює з ідеалістичним та матеріалістичним типами світогляду. Особистісний світогляд корелює з ідеалістичним та матеріалістичним. Філософський світогляд корелює з персоналістичним типом світогляду.

У кореляції буденного типу світогляду з ідеалістичним, знання про смерть та безсмертя сформовані на основі родових вірувань, панівної релігії у суспільстві, переказів, міфів, легенд, марновірства тощо. Часто для людини з даним типом світогляду притаманний магічний тип сприймання дійсності, згідно з яким існують надприродні сили та потойбічний світ, які впливають на життя людей і за допомогою обрядів та магічних замовлянь можна змінювати хід подій у земній реальності. Навколишній світ розуміється такою

людиною як незрозуміла раціонально гра надприродних сил, які визначають жити людині чи померати. У людини відсутня рефлексія та аналіз явищ смерті та безсмертя людської особистості.

У кореляції буденного типу світогляду з матеріалістичним, знання про смерть та безсмертя сформовані на основі атеїстичного виховання, матеріалістично-буденного способу життя сім'ї, у якій не прийнято говорити на екзистенційні теми людського буття тощо. Світ розуміється такою людиною як виконання соціальних стереотипів поведінки та сліпого, конформного наслідування більшості. Це конформний автомат, за Е. Фроммом, у якого відсутній потяг до творчості, максимальне, чого може досягнути людина з подібним типом світогляду – продовжити рід та народити власних дітей. Найвищою цінністю виступають – матеріальний комфорт, веселощі та задоволення фізіологічних потреб в їжі, одязі, розкоші тощо.

У кореляції особистісного типу світогляду з ідеалістичним, знання про смерть та безсмертя сформовані на основі свідомо обраних релігійних вірувань, філософських принципів тощо. Безсмертя особистості розглядається через призму «Абсолютного Духу». Світ розуміється як творіння Вищих Сил (Бога). Потяг до безсмертя проявляється у свідомому бажанні жити вічно та зберегти структуру і цілісність власної особистості, що породжує цілісні й красиві вчинки та відносини з іншими.

У кореляції особистісного типу світогляду з матеріалістичним, людина свідомо відкидає ідею безсмертя власної особистості та вважає це не реальним. Матеріаліст з особистісним типом світогляду чітко усвідомлює неминучість власної смерті і тому намагається досягнути символічного безсмертя через творчість та продовження роду.

У кореляції філософського типу світогляду з персоналістичним, знання про смерть та безсмертя сформовані на основі логічних доводів та аксіологічних постулатів в контексті вічного життя людської особистості, адже, як говорить Н. Хамітов, «особистість – це перехід нескінченності в вічність. Тимчасовий потік – мука роздвоєності Буття – стає в Бутті Особистості океаном повноти часів, океаном Вічного Самотворення» [8, с. 233]. Тобто особистість бажає жити вічно та може зберегти структуру і цілісність власної особистості у вічному бутті.

Список використаної літератури

1. Африн И. Психологическое значение смерти. Москва : ИОИ, 2018. 104 с.
2. Вангородская С.А. Отношение к смерти в современном обществе: культурно-исторические особенности и влияние на соматическое поведение. *Научные ведомости. Серия: Философия. Социология. Право.* Том 44. № 3. 2019. № 3. С. 386–395.
3. Гроф С. Психологія майбутнього. Уроки сучасних досліджень свідомості / пер. з англ. Ярини Винницької та Олени Редчиць. Львів: Видавництво Terra Incognita, 2019. 400 с.
4. Гудінг Д., Леннокс Дж. Світогляд: для чого ми живемо і яке наше місце у світі. Груповий пер. з рос. зі звіркою з англійським оригіналом під. заг. ред. М.А. Жукалюка. Київ: УБТ, 2003. 416 с.
5. Крилова С. А. Безсмертя особистості: ілюзія чи реальність? 1999. 138 с.
6. Печчеї А. Людські якості. Шість цілей для людства". "Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / за ред. акад. НАН України Л.В. Губерського. Київ : Знання, 2009. С. 226–238.
7. Складові світогляду. Світогляд. Матеріали з Вікіпедії. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Світогляд> (дата звернення: 05.04.2021).
8. Хамитов Н. ФИЛОСОФИЯ: Бытие. Человек. Мир от метафизики к метаантропологии. Курс лекций. 6-е издание, исправленное и дополненное, Киев: КНТ, 2020. 268 с.

9. Хамітов Н. В. Філософська антропология: актуальні проблеми. Від теоретичного до практичного повороту. Київ : КНТ, 2017. 394 с.
10. Шинкарук В.І. и др. Філософський енциклопедичний словник. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskyi_entsyklopedychnyi_slovyk.pdf (Дата звернення: 05.04.2021).
11. Шинкарук В.І. Світогляд і філософія. Філософія: хрестоматія (від витоків до сьогодення): навч. посіб. / за ред. акад. НАН України Л.В. Губерського. Київ : Знання, 2009. С. 163–173.

THE PERCEPTION OF THE DEATH AND IMMORTALITY OF PERSONALITY IN THE ORDINARY, PERSONAL AND PHILOSOPHICAL TYPES OF WORLDVIEW

Pavlo Nesterenko

National Pedagogical Dragomanov University,

Faculty of History and Philosophy,

Department of Social Philosophy, Philosophy of Education and Education Policy,

Pyrogova str., 9, 01061, Kyiv, Ukraine

In the article the author for the first time studies the phenomena of death and immortality and types of worldview, namely everyday, personal and philosophical in their correlation with the idealistic, materialistic and personalistic.

In the course of the research the author proves that everyday worldview correlates with idealistic and materialistic types of worldview. Personal worldview correlates with idealistic and materialistic. Philosophical worldview correlates with the personalist type of worldview.

Based on the application of the project of modern philosophical methodology – metaanthropology N. Khamitov, the problem of death and immortality in the everyday, borderline and meta-boundary dimensions of human existence is studied. It is concluded that a persons of everyday life are removed from the inevitability of their own death. They also do not think about immortality, but unconsciously, through procreation, embodies their own corporeality in the genes of posterity. It also includes believers of various religions who believe in the immortality of the soul, but take away the responsibility of freedom, do not want to create and expand their own consciousness, they are obsessed with dogmas, but because of these dogmas, do not want to develop creatively and intellectually immortality as individuals. In this way they make immortality impossible as individuals (the soul often loses its individuality, character, and depersonalization in their beliefs).

A person of the borderline dimension of being begins to think about death, and realizes the possibility of immortality through creativity and intellectual development, through the continuation of life in a transformed physicality or spiritual transformation, but due to his egocentrism can experience loneliness quite acutely.

Man, who is in the meta-boundary dimension of being, is aware of mortality and the possibility of going beyond it in love and co-creation, which fills with deep meaning both bodily transformations and spiritual transformations. It is when the individual reaches the metaanthropological dimension of being that we can speak of the most comprehensive and holistic view of the immortality of the human person in the structure of the worldview.

In the correlation of the everyday type of worldview with the idealistic one, knowledge about death and immortality is formed on the basis of tribal beliefs, dominant religion in society, legends, myths, superstitions, etc. In the correlation of the everyday type of worldview with the materialist one, knowledge about death and immortality is formed on the basis of atheistic upbringing, materialist-everyday way of life of a family in which it is not customary to talk about existential themes of human existence.

Key words: death, immortality, personality, worldview, materialism, idealism, personalism.